

הרה"ג רבי גדליה רבינוביץ שליט"א
אדמו"ר ממונסטרישצ'ה

לפר' זכור תשע"א לפ"ק*

זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים, אשר קרך בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ואתה עיף ויגע ולא ירא אלקים, והיה בהניח ה' אלקיך לך מכל אויביך מסביב בארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה לרשתה תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח. ואיתא בפרקי דר"א (פמ"ד): אמרו לו ישראל, משה רבינו, כתוב אחד אומר זכור את עשה לך עמלק וכתוב אחד אומר זכור את יום השבת לקדשו, היאך יתקיימו שניהם, זה זכור וזה זכור, אמר להם משה, לא דומה כוס של קונדיטון לכוס של חומץ, זה כוס וזה כוס, זה זכור לשמור ולקדש את יום השבת שנא' זכור את יום השבת לקדשו, וזה זכור להשמיד ולהכרית את כל זרעו של עמלק שנא' זכור את עשה לך עמלק עכ"ל.

וצריכים להבין מה היה קשה להם לישראל שטענו היאך יתקיימו שניהם, וכי אי אפשר לזכור שני דברים אלו. ועוד צריכים לדעת למה בחרו דוקא בשתי זכירות אלו, הלא יש עוד זכירות אחרות בתורה שחייבים לזכור, וא"כ למה היה קשה להם רק על שתי אלו היאך יתקיימו שניהם. גם צריכים להבין תשובת משה רבינו שאמר להם לא דומה כוס של קונדיטון לכוס של חומץ, דמה ענין זה אצל הזכירות.

והנראה לומר בזה הוא, דהנה יש להבין למה עשה הקב"ה שיקדים עמלק לצאת למלחמה נגד ישראל לפני קבלת התורה, הלא מה שעשו הוא נגד ההגיון, שהרי היה זה זמן קצר אחרי קריעת ים סוף, ובקריעת ים סוף כתיב (שמות טו, יד-טז) שמעו עמים ירגזון חיל אחז יושבי פלשת, אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמוגו כל יושבי כנען, תפול עליהם אימתה ופחד בגדול זרועך ידמו כאבן, וא"כ איך יתכן שעמלק לא פחד מישראל. ובודאי אין זה מקרה בעלמא, שהרי מצינו שגם בימי מרדכי ואסתר היו צריכים להילחם עם המן-עמלק לפני שקבלו התורה, וכדכתיב (אסתר ט, כז) קיומו וקבלו היהודים, ואיתא בגמ' שבת (פח, א): אמר רב אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאורייתא, אמר רבא אף על פי כן הדור קבלוה בימי

* שיחה שנמסרה בכולל לקראת שבת זכור ה' תשע"א.

אחשוּרוֹשׁ דְּכֹתִיב קִיּוּמוֹ וְקִבְלוֹ הַיְהוּדִים - קִיּוּמוֹ מֵה שְׁקִיבְלוֹ כִּבְר עַכ"ל, וְחִזְיֵן דָּגַם בִּימֵי מֵרְדְּכִי וְאַסְתֵּר קִדְמָה מִלְחַמַּת עִמְלֵק לְקַבְלַת הַתּוֹרָה. וְאִי"כ טַעְמָא בַּעֲיָ.

אולם הענין יבואר ע"פ מאי דאיתא בגמ' שבת (פט, א): מאי הר סיני - הר שירדה שנה לאומות העולם עליו עכ"ל, ופירש"י: שנה לאומות העולם - שלא קבלו בו תורה עכ"ל. ויוצא מפירוש רש"י שהשנה שירדה בהר סיני היא השנה ששונאים הקב"ה וישראל את אומות העולם. אולם בדרשות הר"ן (הדרוש השביעי) כתב: מאי הר סיני, שירדה שנה לאומות העולם עלינו, וכמו שאמרו (שהש"ר פר' ב) אם תמצאו את דודי מה תגידו לו שחולת אהבה אני - הגידו לו שכל חלאים שהאומות העולם מביאים עלי אינם אלא בשביל שאני אוהבת אותו עכ"ל. וכן כתב בעיון יעקב (שבת שם): אין הכוונה שעובדי כוכבים נשנאים, דא"כ היינו חורבה לעובדי כוכבים, אלא הכי פירושו שירדה שנה דהיינו שהם שונאים אותנו כדאיתא במדרש בשביל התורה והמצוות שאנו מקיימין הם שונאים אותנו יותר מכל האומות, וכן פירש"י איכה (א, כא) בפסוק שמעו כי נאנחה אני כי אתה עשית [וְזִ"ל רש"י שם: אתה גרמת לי שהם שונאים אותי שהבדלתי ממאכלם וממשתיים ומתחתן במ אם נתחתנתי בהם היו מרחמים עלי ועל בני בנותיהם] עכ"ל. ולפי פירושו הכוונה היא ששנאת עולם לעם נובעת מזה שקבלו בני ישראל את התורה מהר סיני.

ופשוט הוא שאין כאן מחלוקת בין הפירושים, אלא כוונת הדברים היא שמהר סיני ירדה שנה הדדית בין הקב"ה וישראל לאומות העולם, והיינו כדכתיב (משלי כז, יט) כַּמִּים הַפְּנִים לַפְּנִים כִּן לֵב הָאָדָם לְאָדָם, ופירש"י: כמים - הללו הפנים שאתה מראה לתוכן הן מראות לך, כן לב האדם לאדם - חברו, לפי מה שאדם יודע שחבירו אוהבו כן הוא מראה לו פנים עכ"ל. וממילא אם שונאים אומות העולם את ישראל אזי שונאים ישראל אותם. ולא עוד אלא דתניא בספרי במדבר (בהעלותך פסקא פד): וינוסו משנאיך, וכי יש שונאים לפני מי שאמר והיה העולם, אלא מגיד הכתוב שכל מי ששונא את ישראל כאלו שונא את מי שאמר והיה העולם עכ"ל, ומכיון שנחשבים הם כשונאים להקב"ה הרי במקביל הקב"ה שונא אותם.

ומאחר שקבלת התורה מביאה לזה שאומות העולם שונאים את ישראל א"כ מוכרחים בני ישראל ללמוד להתמודד עם התנגדות האומות בכל הדורות. ובכן יש לנו לומר דזהו הטעם שנתן הקב"ה בלב עמלק שיצאו להילחם עם

ישראל דוקא לפני קבלת התורה, והיינו כדי שיוכרחו בני ישראל להתמודד אתם וינצחו אותם, ומזה יקבלו בני ישראל התעוזה והאומץ להילחם בכל שונאי ישראל בכל הדורות, שאם הם היו יכולים להתמודד עם אויב מר כמו עמלק ולנצח אותו בודאי יוכלו להתמודד עם כל שונאי ישראל שבכל הדורות. ואומץ ותעוזה זו הם תנאי קודם למעשה קבלת התורה, שאם בני ישראל יהיו נרפים ונכנעים לאומות העולם בודאי לא יוכלו להתקיים בין שבעים זאבי טרף כעם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב (במדבר כג, ט).

ובזה מובן מאי דאיתא בפ"ק דמגילה (ז, א): אמר רב שמואל בר יהודה שלחה להם אסתר לחכמים קבעוני לדורות, שלחו לה קנאה את מעוררת עלינו לבין האומות (שיאמרו האומות שאנו שמחים להזכיר מפלתן), שלחה להם כבר כתובה אני על דברי הימים למלכי מדי ופרס (ושם יהו רואין מה שאירע להם על ידי ישראל), רב ורב חנינא ורבי יוחנן ורב חביבא מתנו, בכוליה סדר מועד כל כי האי זוגא חלופי רבי יוחנן ומעייל רבי יונתן, שלחה להם אסתר לחכמים כתבוני לדורות, שלחו לה הלא כתבתי לך שלישים (בשלשה מקומות יש לנו להזכיר מלחמת עמלק בספר ואלה שמות ובמשנה תורה ובספר שמואל), שלישים ולא רבעים (וזהו שאמר שלמה בדבר ששילשתו אי אתה רשאי לרבעו), עד שמצאו לו מקרא כתוב בתורה כתוב זאת זכרון בספר, כתוב זאת מה שכתוב כאן ובמשנה תורה (דכל מה שכתוב בתורה קורא כתב אחד), זכרון מה שכתוב בנביאים, בספר מה שכתוב במגילה כו' עכ"ל.

וצריכים להבין הדו-שיח שבין אסתר לחכמים, שחכמים טענו קנאה את מעוררת עלינו לבין האומות, וכוונתם לומר שאם יפרסמו בספר התפארותם של ישראל בנס שהיה להם עד שחוגגים הם נצחונם בשמחה משתה ויו"ט לכל הדורות הבאים הרי אין לך התגרות באומות גדולה מזו. וא"כ מה פירוש תשובתה של אסתר שהיא כתובה על דברי הימים למלכי מדי ופרס, הא שם כתוב רק מה שקרה אז, אבל ודאי לא כתוב שם שהיהודים עשו מזה חגיגה גדולה לכל הדורות.

ולפי דברינו מובנת תשובת אסתר לחכמים, דאדרבה עצם הדבר שהיו ישראל צריכים להתמודד עם עמלק ולהלחם נגדו היה כדי לתת לישראל האומץ והתעוזה להלחם על נפשם ועל זכותיותיהם ולא לפחד מן הגויים, וזו היתה הקדמה לקבלת התורה מחדש. ומהאי טעמא גופא היו בני ישראל צריכים לחגוג הנס הזה לכל הדורות כדי שיזכרו מה שהיה אז ויקבלו מזה חיזוק

לדורי דורות. והיה בזה מסר גם לגויים שהם ידעו שהיהודים אינם מפחדים מהם ואינם נכנעים להם, ואם יש צורך הם מוכנים לצאת למלחמה נגדם. ומסר זה היה כתוב בדברי הימים למלכי מדי ופרס.

ולפי זה מובן המשך המאמר בגמ' ששלחו לה חכמים הלא כתבתי לך שלשים ולא רבעים, והיא ענתה להם במאי דכתיב (שמות יז, יד) כתוב זאת זכרון בספר, כלומר שעצם המלחמה היה כדי שייכתב בספר לדורי דורות שהיהודים מוכנים להילחם בעמלק ולנצחם, וא"כ אין בכתיבת מגילת אסתר הוספה על התורה, אלא אדרבה קיום דברי תורה, שדוקא ע"י זה היו יכולים לקבל התורה מחדש ולהיות בטוחים בקיומה.

ובאמת למדים אנו ממעשה אסתר איך להתמודד עם שונאי ישראל, דהנה על הפסוק (אסתר ב, טו) ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה אמרו חז"ל (מגילה ז, א; שם יג, א) שלכל אחד נדמתה לו כאומתו, וכתב על זה החתם סופר (תורת משה על מגילת אסתר): והנה ע"י כך נדמתה להמן שהיא עמלקית, ולא נזהר ממנה, כי חשב שהיא בוודאי תסכים לכלות ישראל כדרך עמלק עכ"ל [נועד איתא במדרש (אסת"ר ז, ד): אחר הדברים האלה גדל המלך אחשוורוש, הרהורי דברים היו שם, ומי הרהר, ר' יהודה אמר המן הרהר אמר אם אסתר יהודית היא, קרובתי היא מן אבי עשו הה"ד (מלאכי א') הלא אח עשו ליעקב, ואם גויה היא כל הגוים קרובים אלו לאלו עכ"ל].

והנה כל זה הוא כאשר הגויים לא ידעו אם אסתר היא יהודיה או לא, ולכך חשבו שהיא תהיה על צידם כיון שהיתה דומה להם. אבל זה נוגע גם לדין שיודעים הגויים שאנו יהודים ושונאים אותנו בגלל זה. גם בכאי גוונא יש תועלת שבעיניהם נהיה דומים להם. והיינו שאם הם שפלים ואכזרים בהתנהגותם אלינו יש להם לקחת בחשבון שאנו יכולים להיות דומים להם גם בזה. ואדרבה הנשק שלנו הוא בזה שבעיניהם אנו דומים להם, ולא ניכנע להם ונילחם נגדם בחירוף נפש. ובאמת רואים אנו עכשיו שמסתכלים הגויים עלינו ככובשים אכזריים, ומאשימים אותנו בדברים שאין להם שחר שהם רחוקים כל כך מן האמת. אכן אנו צריכים להכיר שגם בזה יש חסד מאת הקב"ה שבעיניהם אנו נדמים להם, והם צריכים לקחת בחשבון תדמית זו בהתמודדותם אתנו. וטועים הם החושבים שנצח הגויים ע"י התרפסות בפניהם ולהיראות בעיניהם כיפה-נפש, כי אנו מרפים בזה את כח עמידתנו נגדם. והחוזק שלנו הוא בזה שמדמים הגויים שאנו לוחמים אכזריים שמוכנים לעשות הכל כדי לנצחם.

ואדרבה ההתנגדות שהתנגדו האומות לישראל היתה שמירה מעולה לנו בכל הדורות, שהשנאה שבין ישראל לאומות העולם היתה תריס נגד ההתבוללות והטמיעה בקרב העמים. ולקח ההיסטוריה הוא שדוקא במקומות שהראו הגויים פנים שוחקות לישראל גברה הטמיעה וההתבוללות. וזאת היא הסיבה גם לשנאת הערבים לישראל כדי למנוע מאתנו מלהתערב בהם. ורואים אנו בזה יד ה' ששם אותנו דוקא במזרח התיכון אצל הגויים הגרועים והשפלים ביותר כדי שנדע להתרחק מהם ולא להתקרב אליהם ח"ו.

ומעתה חוזרים אנו לבאר מאמר הפרקי דר' אליעזר שהקדמנו, דהנה כתב בספר הכוזרי (ג,י) שהשבתות והימים טובים הצילו את בני ישראל מן העבדות. דהנה בני ישראל ברוב ההיסטוריה שלהם היו בגלות משועבדים אצל האומות, וגם הם מוכשרים וחרוצים יותר מכל האומות, וא"כ יש לשאול איך זה שלא לקחו אותם הגויים להיות עבדים, הלוא אין לך עבדים יותר טובים מהם. והתשובה היא שהשבתות והימים טובים הצילו אותם מעבדות, שהרי בבוא יום השבת ובבוא יום טוב יפסיקו היהודים לעבוד, ושום דבר לא יזיז אותם מזה, וכך הם ישבשו את סדר החיים אצל הגויים. לכן לא היה כדאי לגויים להסתבך אִתָּם לקחת אותם לבתיהם להיות להם לעבדים.

ובזה בארתי מאי דכתיב (דברים ה,טו) וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוציאך ה' אלקיך משם ביד חזקה ובזרוע נטויה על כן צוך ה' אלקיך לעשות את יום השבת, מפני שהשבת תשמור עליך מליפול בעבדות. ולכן מדגיש הכתוב ויוציאך ה' משם ביד חזקה ובזרוע נטויה לומר שביציאת מצרים נתן הקב"ה את הכח והתעוזה לעמוד בגאווה ובגאון נגד האומות ששוב לא ירגישו את עצמם כנבזים ושפלים כמו עבדים. והכח הזה מתקיים אצלם ע"י מתנת השבת.

ולפי זה מובן היטב מה ששאלו בני ישראל למשה, כתוב אחד אומר זכור את עשה לך עמלק וכתוב אחד אומר זכור את יום השבת לקדשו, היאך יתקיימו שניהם, זה זכור וזה זכור. והכוונה היא שלכאורה שתי הזכירות הללו סותרות זו את זו, שאם זכירת השבת מחזק בני ישראל עד כדי כך שיכולים להיות בגלות בין הגויים ובכל זאת לא ייכנעו אליהם ולא ייהפכו להיות עבדים להם א"כ למה צריכים כל הענין הזה של מלחמת עמלק, הלא בלאו הכי לא ייכנעו להם. ואי נימא שלא די בזכירת השבת אלא צריך דוקא

להילחם נגד הגויים, ובלאו הכי עלולים להיכנע אליהם ולהיטמע בהם א"כ למה צריכים זכירת השבת, הלא בלאו הכי לא ייהפכו להיות עבדים לגויים.

ועל זה ענה להם משה, לא דומה כוס של קונדיטון לכוס של חומץ, זה כוס וזה כוס, שהכוונה היא שכמו שחומץ וקונדיטון נראים כמו הפכים, שהרי קונדיטון הוא סוג של יין משובח שמוסיפים לו דבש ופלפלין וחומץ הוא יין שנתקלקל, ובכל זאת יש תועלת בשניהם, לפעמים צריכים קונדיטון ולפעמים צריכים פלפלין, כך הוא בשתי הזכירות הללו - זה זכור לשמור ולקדש את יום השבת שנא' זכור את יום השבת לקדשו, וזה זכור להשמיד ולהכרית את כל זרעו של עמלק שנא' זכור את עשה לך עמלק, דהיינו שיש צורך בשתייהן.

כאשר בני ישראל הם בגלות ואי אפשר להם להילחם נגד הגויים אזי הדרך להיות לעמוד בגאון מול הגויים הוא ע"י שמירת השבת, אבל כאשר בני ישראל הם בארצם, ומרגישים הם שיש להם עצמאות ומרגישים הם שיכולים להסתכל על הגויים בגובה עיניים אזי תוקפת אותם עייפות מהתמודדות עם הגויים, ונתקיים בהם מאי דכתיב (דברים כה, יח) ואתה עיף ויגע ולא ירא אלקים, ואינם ערנים וזהירים מהתבוללות, אז בלית ברירה מביא עליהם הקב"ה עמלק לעוררם לעמוד על המשמר. וזהו שאמר הכתוב (שם, יט) והיה בהניח ה' אלקיך לך מכל אויביך מסביב בארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה לרשתה תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח, כלומר דוקא כאשר אתם מרגישים כאילו הגעתם אל המנוחה ואל הנחלה ואינכם צריכים לדאוג מן הגויים, ואדרבה אתם רוצים להתקרב אליהם ולמצוא חן בעיניהם, דוקא אז מזהירה התורה שלא לשכוח את עשה לך עמלק, ודוקא ע"י זכירה זו תעמדו על המשמר להיות עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב.

הרה"ג רבי גדליה רבינוביץ שליט"א
אדמו"ר ממונסטרישצ'ה

לפר' בהעלותך תשע"א לפ"ק*

וביום הקים את המשכן כסה הענן את המשכן לאהל העדות, ובערב יהיה על המשכן כמראה אש עד בוקר, כן יהיה תמיד הענן יכסנו ומראה אש לילה, ולפי העלות הענן מעל האהל ואחרי כן יסעו בני ישראל, ובמקום אשר ישכון שם הענן שם יחנו בני ישראל. וצריכים להבין מה ענין זה שדוקא ענן מכסה את המשכן, ודוקא הענן הוא סימן למסע בני ישראל ולחנייתם. ועוד צריכים להבין, הא לכאורה זה סותר למאי דכתיב אחרי כן (במדבר י, ב) עשה לך שתי חצוצרות כסף מקשה תעשה אותם, והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות, אלמא דהחצוצרות הן היו הסימן למסע ולחנייה, וא"כ מה ענין זה שהיו נוסעים וחונים על פי הענן.

והנה כתיב (שמות יט, ט) הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם. ומשמעות הדברים היא שדוקא מפני שבא אל משה בעב הענן ישמע העם בדברו עמו, ובלאו הכי לא. וצריכים להבין מה ענין זה אצל סיפא דקרא דקאמר וגם בך יאמינו לעולם.

והנראה לומר בזה הוא ע"פ מה שכתב במגן דוד בשם אביו הרה"ק המגיד מטשרנוביל זי"ע שפירש מאי דכתיב (תהלים קד, ג) השם עבים רכובו, דהיינו שבכל העביות והגשמיות של עסקי העולם הזה, שבהם יוכל להיות ח"ו כל בחי' מסכים המבדילים, ויכול ליפול אל כל גשמיות העולם, צריך לראות שמהם ובהם יעבוד את הבורא ב"ה, ולעשות מהם יחודים קדושים ולהעלותם, וישים מכל העביות והגשמיות רכובו - מרכבה ומשכן לשמו יתבי' ודפחק"ח.

וכדי להבין זה יש להקדים מה שכתב המהר"ל בתפארת ישראל (פי"ג): דע כי התורה התמימה תקיף גם כן בכל ההשגות ולא תחסר כל בה, ועם כי נראה בעיני האדם כי דברי התורה הם כדברים פחותים ושפלים, אין בזה תמיה, כי קרה לתורת האדם מה שקרה אל האדם, כי האדם עומד בתחתונים עם שיש לו נשמה שהיא חצובה מתחת כסא כבודו יתברך ממדרגה עליונה גם זורח עליו צלם אלקים שהיא המעלה העליונה, כך הם מצות התורה עם שהם

* שיחה שנמסרה בכולל, סמוך לחג השבועות תשע"א.

דברים גשמיים יש להם סוד פנימי שהוא עומד ברומו של עולם. ומעתה אל יתמה האדם איך יזכה האדם לעולם הבא על ידי התורה שהיא בדברים הקטנים והפחותים, כי השאלה הזאת גם כן כמו השאלה על האדם איך יזכה האדם בעל חומר לחיים הנצחיים, שהתשובה בזה עם שהאדם הוא בעל גוף וחומר, אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו כי יש בו רוח אלקים נשמה קדושה אשר הנשמה הזאת חצובה מתחת כסא הכבוד, ובשביל הנשמה הזאת זוכה האדם אל חיים הנצחיים, וכך, עם שמצות התורה נראה שהם בדברים הפחותים יש במצות דברים עליונים על הכל מגיעים עד עולם הבא, עד שמצות התורה שמחויב האדם לפעול הם דומים לגמרי אל האדם ונשמתו. ולפיכך כמו האדם עצמו אשר הוא עומד בעולם הזה ונשמתו מגיע עד עולם הבא, כך התורה והמצות שמחויב האדם לפעול הם בדברים שהם בעולם הזה ותכלית מדרגתם עומד ברומו של עולם עכ"ל.

ולמדים אנו מדברי המהר"ל שעיקר המצוות שנצטוינו בתורה הקדושה הן דוקא בדברים גשמיים, שדוקא על ידם יגיע האדם למעלה העליונה של שכר העולם הבא, שכמו שהאדם שהוא גוף גשמי ונמצא בתוכו נשמה אלקית שהיא חלק א-לוה ממעל כך הן מצוות התורה שאף על פי שהם נעשות בדברים גשמיים מ"מ גלום בתוכן רוח אלוקי ממרום. אלא דהא גופא קשיא, למה עשה הקב"ה כך שהאדם הוא גוף גשמי הפועל בזירה גשמית, ודוקא על ידי זה ישיג המעלה הרוחנית הגבוהה ביותר.

אולם הענין יתבאר ע"פ מאי דתנן בסוף מס' אבות (ו,א): כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו, שנא' כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו, ואומר ה' ימלוך לעולם ועד עכ"ל, ואם כל שנברא בעולם לא נברא אלא לכבודו של מקום, א"כ אפילו המדריגות השפלות ביותר ביצירה יש בהם כבודו של מקום, ואם כן מוכרח שתהיה האפשרות לגלות על ידם כבודו של מקום. ולכך המצוות מתקיימות דוקא בזירה הגשמית כדי שיתגלה שם כבודו של מקום. ולא בכדי מסתיימת פרק קנין תורה דוקא במשנה זו, מפני שבה מתגלמת תכלית התורה, והיא לגלות כבודו של מקום בכל היצירה כולה, אפילו במדריגות השפלות ביותר.

ומהאי טעמא כתיב (משלי ג,ו) בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך, ותנן (אבות פ"ב מ"ב) וכל מעשיך יהיו לשם שמים, והיינו משום שלא יתכן שום דבר בעולם שלא נברא לכבודו של מקום, ולפיכך חייב האדם לנצל כל דבר

שהוא בא במגע אתו לכבודו של מקום. וכל שהדבר שפל יותר וגשמי יותר אזי אם משתמש בו לכבודו של מקום הרי התגלות הכבוד הוא גדול יותר.

והנה איתא בגמ' חגיגה (יג,ב): אמר רבא כל שראה יחזקאל ראה ישעיה, למה יחזקאל דומה, לבן כפר שראה את המלך, ולמה ישעיה דומה, לבן כרך שראה את המלך. ונראה דביאור המאמר הוא שישעיה אמר (ישעיי ו, א): ואראה את א-דני יושב על כסא רם ונשא ושוליו מלאים את ההיכל, והיינו שראה השכינה יושבת על הכסא בתוך ההיכל, אבל יחזקאל ראה את השכינה יושבת במרכבה. וההבדל בין כסא בהיכל למרכבה הוא שהכסא בהיכל הוא מקום מושב קבוע, אבל מרכבה הוא מושב נייד. וזהו שאמר רבא שיחזקאל דומה לבן כפר שרואה את המלך במרכבה שלא במקומו הקבוע מפני שיחזקאל היה מתנבא בגלות, אבל ישעיה שהיה מתנבא בירושלים דומה לבן כרך שרואה את המלך במושבו הקבוע בהיכלו.

ולפי זה יש לבאר מה שאמרו חז"ל במדרש (ב"ר מז,ו) שהאבות הן הן המרכבה, שהכוונה היא שהאבות בכל מעשיהם ובכל הליכותיהם גילו כבודו של מקום למטה בעולם השפל, וא"כ הם עצמם הפכו להיות מקום מושב השכינה, שהשכינה התגלתה אצלם, וזהו שאמרו עליהם שהן הן המרכבה, כלומר שהם היו מקום מושבו של הקב"ה בעולם השפל הגשמי.

ובכן זהו שאמר המגיד מטשרנובל זי"ע השם עבים רכובו, דהיינו שהקב"ה רוצה שגם המקומות האפלים ישמשו כמרכבתו, והיינו שנלך בדרכי האבות לעבוד את השי"ת גם בדברים הגשמיים ביותר ונקדש על ידם שם שמים, ועיי' זה גם אנו נהפוך להיות מרכבה אליו יתב', וכמו שאמרו חז"ל בתנא דבי אליהו רבה (פכ"ג): לפיכך [יהיו] אומרים כל אחד ואחד מתי יגיעו מעשיי למעשה אברהם יצחק ויעקב עכ"ל.

וזהו שאמר הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך, כלומר שגם פשוטי העם ילמדו שהם יכולים לעבוד את השי"ת בכל מדריגה שנמצאים בה, ולא ניתנה תורה רק לגדולי דעה בלבד, אלא כל חד וחד לפום שיעורא דיליה (עיי' זוח"א קג,ב; לק"א תניא פמ"ד) יכול להיות מרכבה להשי"ת עיי' קיום מצוות גשמיות ועיי' השתמשות בדברים גשמיים לשם שמים. אבל תנאי יש בזה שצריכים הדרכה ממורי האומה שיאירו את עיני העם איך לעשות את זה, שאם לא כן הם יכולים להגיע לידי הפך התכלית. וזהו שאמר וגם בך יאמינו לעולם, כלומר שהם צריכים להיות דבקים במשה

רבינו, ובמורי האומה שהם המשך משה רבינו בכל דור ודור דאנתפשוטותיה בכל דרא ודרא כדאיתא בתיקוני הזוה"ק (קיד,א).

והנה איתא במדרש תנחומא (נשא סי' טז): אמר ר' שמואל בר נחמן בשעה שברא הקב"ה את העולם נתאוה שיהא לו דירה בתחתונים כמו שיש בעליונים ברא את האדם וצוה אותו ואמר לו מכל עץ הגן אכול תאכל ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו ועבר על צויו, אמר ליה הקב"ה כך הייתי מתאוה שיהא לי דירה בתחתונים כמו שיש לי בעליונים ודבר אחד צויתי אותך ולא שמרת אותו, מיד סלק הקב"ה שכינתו לרקיע הראשון מנין דכתיב וישמעו את קול ה' אלקים מתהלך בגן, כיון שעברו על הצווי סלק שכינתו לרקיע הראשון, עמד קין והרג להבל מיד סלק שכינתו לרקיע שני כו', אמר הקב"ה שבעה רקיעים בראתי ועד עכשיו יש רשעים לעמוד בה מה עשה קפל את כל הדורות הראשונים הרשעים והעמיד אברהם כיון שהעמיד אברהם סיגל מעשים טובים ירד הקב"ה מן רקיע שביעי לששי, עמד יצחק ופשט צוארו על גבי המזבח, ירד מששי לחמישי כו', עמד משה והורידה לארץ שנאי וירד ה' על סיני וכתב באתי לגני אחותי כלה - אימתי כשהוקם המשכן עכ"ל.

ורואים אנו מזה שהמשכן מורה על זה שהקב"ה רוצה ששכינתו תשרה ותתגלה בעולם הגשמי השפל. והיינו כדכתיב (שמות כה,ח) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, וכוונת הפסוק היא כמו שפירש האלשיך הקדוש שע"י המשכן הקב"ה שוכן בתוך כל אחד ואחד מישראל, והיינו שיש להם האפשרות לגלות השכינה באיזו מדריגה שלא יהיו. ולפי זה מובן למה הענן היה מכסה את המשכן, והיינו להורות שכל תכלית המשכן היא שילמדו בני ישראל לגלות את השכינה ואפילו בתוך עב ענן הגשמיות. ומשום הכי הענן היה סימן למסע בני ישראל ולחנייתם, והיינו שבכל מקום שיגיעו בני ישראל ידעו שגם שם הם צריכים לגלות כבודו של מקום.

ובזה נבוא אל הביאור, דאין סתירה בין פרשת הענן לפרשת החצוצרות, שהרי ההדרכה בענין הענן היתה צריכה להיות דוקא ע"י משה רבינו, ולכך נאמר עשה לך שתי חצוצרות כסף למקרא העדה ולמסע את המחנות, והיינו שלא די בעב הענן, אלא צריכים גם להדרכה והוראה ממשה רבינו וממורי האומה בכל דור ודור שבאים בעקבותיו, ורק על ידם נוכל לדעת איך לגלות השכינה בכל מקום ובכל זמן.

הרה"ג רבי גדליה רבינוביץ שליט"א
אדמו"ר ממנוסטרישצ'ה

לחודש אלול תשע"א לפ"ק

איתא במגלה עמוקות (פ' עקב): אלו"ל, שיהיה לישראל ארון לוחות ושברי לוחות עכ"ל. וביאור דבריו הוא דאיתא בגמ' ב"ב (יד, ב): דאמר רב הונא מאי דכתיב אשר נקרא שם שם (תרי זימני כתיבי ללוחות ולשברי לוחות) ה' צ- באות יושב הכרובים עליו, מלמד שלוחות ושברי לוחות מונחים בארון עכ"ל. וכתב המהרש"א בחי' אגדות: כי הלוחות הם מעשה ידיו והן אותיות של שמו ית' שהיתה לפניו כתובה טרם שנתנם באש שחורה ע"ג אש לבנה עכ"ל. ולמדים אנו מזה שגם שברי לוחות נמצאים בארון, ששברי לוחות הם שווים ללוחות שלא נשברו כיון ששניהם מעשה אלקים. ויוצא מזה שהקב"ה עשה גם לוחות שהיו עתידים לישר וגם לוחות שלא יישברו. והרי זה מורה שהקב"ה ברא בריאה שאינה מושלמת וצריכים בני אדם להשלים אותה.

וזהו ג"כ ענין מצות ברית מילה, שברא הקב"ה את האדם עם ערלה, והאדם צריך לקיים המצוה להסיר את הערלה, דהיינו להסיר הפגם שיש בבריאה. וכן איתא במדרש תנחומא (פ' תזריע סי' ה): מעשה ששאל טורנוסרופוס הרשע את ר' עקיבא איזו מעשים נאים, של הקדוש ברוך הוא או של ב"ו, א"ל של ב"ו נאים, א"ל טורנוסרופוס הרי השמים והארץ יכול אדם לעשות כיוצא בהם, א"ל ר"ע לא תאמר לי בדבר שהוא למעלה מן הבריות שאין שולטין עליו אלא אמור דברים שהם מצויין בבני אדם, א"ל למה אתם מולין, א"ל אני הייתי יודע שעל דבר זה אתה שואלני, ולכך הקדמתי ואמרתי לך שמעשה בני אדם נאים משל הקב"ה, הביא לו ר"ע שבליים וגלוסקאות, א"ל אלו מעשה הקב"ה ואלו מעשה ידי אדם, א"ל אין אלו נאים יותר מן השבליים, א"ל טורנוסרופוס אם הוא חפץ במילה למה אינו יוצא הולד מהול ממעי אמו, א"ל ר"ע ולמה שוררו יוצא עמו והוא תלוי בבטנו ואמו חותכו, ומה שאתה אומר למה אינו יוצא מהול לפי שלא נתן הקב"ה את המצות לישראל אלא לצרף אותם בהם, ולכך אמר דוד כל אמרת ה' צרופה עכ"ל. ובאמת זהו אתגר האדם בכל חייו להתמודד ולהתגבר על מכשולים, ובזה הוא גדלותו.

וגם בדברי תורה כן, שאמרו חז"ל בגמ' גיטין (מג, א) שאין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהן, והיינו שהוא צריך להתגבר על המכשולים בדרך להשגת התורה, וזהו האתגר שלו. ובכן זהו הברית שבין הקב"ה לכנסת ישראל שבני ישראל יהיו שותפים של הקב"ה בבריאה, שהוא יברא בריאה

שאינו מושלמת והם ישלימו אותה. ולכך מצות מילה היא אות לברית שבין הקב"ה לכנסת ישראל.

ובזה יתבאר ענין מאי דכתיב (תהלים נא, ג-ז): חנני אלקים כחסדך כרוב רחמיך מחה פשעי, הָרַב כבסני מעוני ומחטאתי טהרני, כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד, לך לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי למען תצדק בדברך תזכה בשפטך, הן בעוון חוללתי ובחטא יחמתני אמי. ואיתא בפרק בתרא דיומא (פו, ב): תנו רבנן עבירות שהתודה עליהן יום הכפורים זה לא יתודה עליהן יום הכפורים אחר ואם שנה בהן צריך להתודות יום הכפורים אחר ואם לא שנה בהן וחזר והתודה עליהן עליו הכתוב אומר ככלב שב על קאו כסיל שונה באולתו, ר' אליעזר בן יעקב אומר כל שכן שהוא משובח שנא' כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד, אלא מה אני מקיים ככלב שב על קאו וגו' כדרב הונא דאמר רב הונא כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו, הותרה לו סלקא דעתך, אלא אימא נעשית לו כהיתר עכ"ל. וקיי"ל כוותיה דר' אליעזר בן יעקב דמשנתו קב ונקי.

וקשה הלא צריך האדם לעבוד את השם בשמחה, ואילו תהיה חטאתו נגדו תמיד הרי עלול ליפול למרה שחורה ולעצבות, ולא יוכל לעבוד את השי"ת כדבעי. ועוד דאיתא בצוואת הריב"ש: ואפילו נכשל בעבירה לא ירבה בעצבות שיבוטל העבודה, רק שיעצב על העבירה, ויחזור לשמוח בהבורא ב"ה כיון שהוא מתחרט בחרטה גמורה ובדעתו שלא ישוב לכסלתו בשום פעם, ואפילו כשיודע בודאי שאינו יוצא בדבר אחד מחמת מניעות הרבה לא יהיה עצב, ויחשוב שהבורא ית' בוחן לבות וכליות, שהוא יודע שרצונו לעשות מן המובחר, רק שאינו יכול, ויחזק עצמו לשמוח בהבורא ית' עכ"ל, ולכאורה זה מתנגד למה דקיי"ל כר' אליעזר בן יעקב דקסבר דעבירות שהתודה עליהן יום הכפורים זה יתודה עליהן יום הכפורים אחר.

אמנם התשובה היא כמו שכתב בספה"ק עבודת ישראל (פרי בלק): ויש לומר פירוש הפסוק כן, אני אמרתי אלקים אתם ובני עליון כולכם, על פי הקדמת דברי הגאון החסיד מהו' לוי יצחק שאמר בפסוק (שמות לב, לד) וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם וגו' אשר עשו את העגל, וקשה הנה אבינו אב הרחמן הסולח ומוחל ומעביר אשמתינו בכל שנה ושנה, ס"ד שיכתוב בתורתו דבר קשה כזה שיזכור לעולם את חטא עגל אפילו אחרי שעשו ישראל תשובה, וגם קשה ממאמר חז"ל במסכת ברכות (לב, ב) דאמר ר' אושעיא גם אלה תשכחנה (ישעיה מט, טו) - זה מעשה העגל, ואנכי לא אשכחך - זה מעשה סיני, וזה

היפך מכוון הפסוק הנ"ל. אלא יש לומר כוונת הענין אחד, דהנה לפי ראות עינינו אם אחד מגזע טובה וישרה הולך בדרך תמים ועובד את יוצרו אין זה דבר נפלא כי התורה מחזרת על אכסניא שלה, מה שאין כן אם פוחת והולך במעשיו ממעשה אבותיו מוס בו ויתגנה בו יותר ממה שיעשה זה הרע אדם אשר הוא בא ממשפחה בזויה ושפלה כי לו יאתה השפלות מעון אבותיו, ואם אדם בזוי משפחה כזה יעשה הטוב בעיני ה' ואנשים אז יתהלל יותר מן משפחה הנכבדת בעזבו דרכי אבותיו ונטה אל הטוב, והנה ישראל קדושים הם, הגם שקבלו את התורה במעמד הר סיני ואמרו נעשה ונשמע לא היה הדבר נפלא ומהולל כי קדושת אבותיהם אשר הורישו לבניהם אחריהם היא הנותנת שיהיו עובדי ה', אבל כיון שעשו אח"כ את העגל והעיזו את פניהם נגד יוצרם וניכר שהיה בם איזה שורש רע שלא ניתקן עדיין עד שעשו תשובה אח"כ, אז גדלה ונפלאה בעיני ה' מעלתם בקבלתם את התורה, כיון שהם עם קשי עורף בטבע ויכלו לעשות אחרי ארבעים יום הדבר הרע הזה, אם כן נראה שלא עשו גם הטוב מלפנים מושרש בטבע להם מקדושת אבותיהם, רק שהם בעצמם בגודל בחירתם בחרו בטוב, ואחר כך נפלו ובחרו ברע, ואף על פי כן עשו תשובה, והם קודש ישראל לה'. וזה פירוש גם אלה תשכחנה - זה מעשה העגל, שישכח לגמרי כיון שעשו תשובה, אבל ואנכי לא אשכחך - זה מעשה סיני, כלומר בעת שאני זוכר מעשה סיני אז אזכור גם כן בחטא העגל ובגודל קשיות ערפם אשר להם כדי להגדיל זכותם במה שעשו מלפנים במעמד הר סיני כנ"ל. וזה פירוש וביום פקדי, כשאזכור בס להיטיב להם, ופקדתי את העגל ואת כח הרע אשר בקרבם, ואז יגדיל ויאדיר זכותם במה שהם נוטים מהרע הזה שיש בכוחם לנטות אל הטוב ולשמור מצותיו כל הימים, ואם כן זכירת מעשה העגל הוא טובה לזכירתן ופקודתן של ישראל ודפח"ח. ונחזור לענייננו, שזה פירוש הפסוק אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כולכם, במה שאכן כאדם תמותון, ויש לכם בחירה לחבל מעשיכם ולמרות עיני כבודי, ואף על פי כן אתם שומרים מצותי ותורתני והרי אתם בזה אלהים ובני עליון, עכ"ל הקדוש של העבודת ישראל.

ולמדים אנו מכל זה שיש חולשה מובנית בתוך לבות בני אדם שגורמת להם לתהות אחרי עבודה זרה ומעוננים וקוסמים, וטעות היא לחשוב שהאדם הוא יצור רציונלי בלבד. וזהו הטעם שהיו שברי לוחות בארון, כדי לשמש כתזכורת שזמן קרוב אחרי עומדם אצל הר סיני ושמעו שהקב"ה בכבודו ובעצמו ציוה עליהם לא יהיה לך אלהים אחרים על פני (שמות כג) הריעו בני ישראל בפני עגל הזהב ואמרו אלה אלהיך ישראל (שם לב, ד), שזה היה הגורם

לשבירת הלוחות. ואלו הלוחות השבורים נמצאים בארון כדי להזכירנו שאין
אנו יצורים שלמים וצריכים אנו לשאוף להשלמה ולעבוד קשה כדי להגיע
לשלימות.

ועוד כתוב בספר הקדוש תשואות חן (בהפטורת ר"ה יום א): והיא מרת נפש
ותתפלל על ה', אומרו על ה' נראה, דהנה ענין ריבויין של ישראל נוגע הדבר
לה' בענין השראת שכינתו בתחתונים, על דרך אומרם ז"ל במס' בבא קמא דף
פ"ג (עמ' א) שאין השכינה שורה על ישראל פחות מבי אלפים ושני רבבות,
חסר אחד והיתה אשה מעוברת ביניהם ונבח בה כלב והפילה נמצא זה גורם
לשכינה שתסתלק מישראל ח"ו, והגם שיש הדרגות השראת השכינה אפי'
בפחות במאה ועשרה ואפי' ביחיד עם כל זה תגדיל מדרגה גדולה בריבויין. וזה
היה ענין תפלת חנה לה' דייקא, שתוכן כוונתה היתה לה', להעדר השראת
שכינתו ולא לתועלת עצמה על דרך בעינא חוטרא לידה, וזה ענין הנאמר
בשטן ויתצב על ה', שמה שמעורר משפט נגד ישראל המשפט לאלהים הוא
כנזכר עכ"ד הקדושים. ולפי דברינו יש להוסיף על דבריו הקדושים ולומר כי
המשפט לאלקים הוא מפני שאנו שותפים של הקב"ה בבריאה להשלימה,
ובמדה שאנו עושים את שלנו הרי אנו משלימים את בריאתו הקב"ה, ובמדה
שאנו נכשלים אזי זה מקלקל את הבריאה.

ולפי זה יש לפרש פסוקי התהלים שהקדמנו. דוד המלך ע"ה מתפלל להקב"ה
ומבקש ממנו שירחם עליו וימחה את פשעיו. ואומר שהוא מכיר בפשעיו
וחטאתו נגדו תמיד, והחטא שלו הוא רק לה' שעשה הרע בעיני ה', שהרי בטח
בו שהוא ישלים את עצמו וישלים את הבריאה עמו, אבל הוא נכשל בחטאו.
אבל בכשלונו הוא מצדיק את דבר ה' שאמר וביום פקדי ופקדתי עליהם
חטאתם, והיינו כפירוש הרה"ק מברדיטשוב זי"ע הנ"ל, כאשר יבוא הקב"ה
לרחם עליהם הוא יזכור את מה שחטאו בני ישראל בעגל, והרי הזכרה זו היא
לימוד זכות גם על דוד המלך, שלא טוב הוא מאבותינו במדבר שלמרות
שעמדו אצל הר סיני ושמעו קול ה' מדבר אליהם בכל זאת נכשלו בחטא
העגל. וע"י שהוא זוכר את החטא שלו והוא נכנע בהזכירו חטאו הוא מעורר
רחמי השי"ת עליו, ובזה הוא גורם שיזכה הקב"ה במשפט - תזכה בשפטך,
שהקב"ה זוכה במשפטו במה שזוכים בני אדם שהרי הם שותפים שלו. ואם
תאמר הרי מדת לוקה, לזה הוא אומר הן בעוון חוללתי ובחטא יחמתני,
שהרי בכל זאת אינו אלא בשר ודם שנולד מאבא ואמא שגם הם אינם
מושלמים, ואין לך לימוד זכות גדול מזה, וממילא הוא זוכה גם ע"פ מדת
המשפט.

ובכן לא קשה מה שאומר ר' אליעזר בן יעקב שחוזר ומתודה על חטאיו אע"פ שכבר התודה עליהם בשנה שעברה, שהרי במה שהאדם מזכיר חטאיו הוא נכנע ומעורר עליו רחמי שמים וע"י זה זוכה בדין. וממילא דאין זו סיבה להיות בעצבות, אלא אדרבה יש בזה חיזוק ונוחם לאדם שלמרות שאינו מושלם מ"מ הוא יכול להתחזק ולהשלים את עצמו, ובה הוא שותפו של הקב"ה בהשלמת הבריאה.

וזהו ג"כ ענין חודש אלול, שאמרו עליו דורשי רשומות שאלו"ל הוא נוטי אני לדודי ודודי לי, שזה מורה על היחס ההדדי שבין הקב"ה ובינינו, שהקב"ה עשה את שלו ואנו חייבים לעשות את שלנו, הוא ברא בריאה שאינה מושלמת, וגם אנו אין אנו מושלמים, והאתגר שלנו הוא להשלים את עצמנו, וע"י זה להשלים מעשי הקב"ה בעולמו. ולכך השם אלול רומז לזה שנמצאים בארון לוחות ושברי לוחות, שמורה על היחס המיוחד שבינינו להקב"ה, שאע"פ שחטאנו לה' וגרמנו לשבירת הלוחות, בכל זאת ע"י תשובתנו נתן לנו לוחות אחרות שלא נשברו, ושמו של הקב"ה הוא על שניהם, שאע"פ שאנו עלולים לחטוא בהיותנו בלתי מושלמים מ"מ אנו שותפים בזה עם הקב"ה ואנו יכולים להשלים את עצמנו, וע"י זה להשלים את הבריאה כולה.